

СУДОЧИНСТВО

Підняти мотивацію

У парламенті зареєстровано законопроект, основна мета якого — поліпшити якість мотивування судових рішень

Альона СТУЛІНА
«Судовий вісник»

Недостатньо висока якість судових рішень в Україні — проблема стара, як світ. Іноді юристи скаржаться на неправильне тлумачення норми закону судами, а іноді на те, як недосконало і непрофесійно мотивовані та обгрунтовані судові рішення, що, звісно, є неприпустимим. Саме на викорінення цієї проблеми спрямовано законопроект № 4637 «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та інших законодавчих актів України щодо мотивування судових рішень».

правосуддя, адже судові рішення є одним із тих основних показників, які відображають якість національного правосуддя. Фактично, саме з рішень можна побачити та оцінити правильність і законність проведення процесу з вирішення спору між сторонами. І, звісно, на особливу увагу заслуговує мотивувальна частина судового рішення, в якій наведені причини та підстави, з яких виходив суд, формуючи резолютивну частину.

В умовах збільшення кількості звернень до ЄСПЛ у справах проти України стають все частішими випадки, коли ЄСПЛ нарікає на якість рішень

ся перед ним під час процесу, в господарському судочинстві — на вісім, а в адміністративному — на сім. Верховний Суд розпочав нову віху в структуруванні та мотивуванні своїх рішень, нерідко скасовуючи вердикти судів попередніх інстанцій через недостатню вмотивованість.

Проте така практика не стала всеохоплюючою, а в більшості випадків усе ж залишаються рішення, які далеко не ідеально підсумовують результат здійснення правосуддя у справі. Це проявляється у відсутності відповідей на деякі аргументи сторін, оцінки певним доказам, мотивації відхилення або прийняття тих чи інших доводів тощо. Навіть Верховний Суд часто використовує цитату з рішень ЄСПЛ про те, що «статтю 6 параграфу 1 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод не можна розуміти як таку, що вимагає пояснень детальної відповіді на кожний аргумент сторін» і цим мотивує відсутність у своєму рішенні потенційно важливих (і, можливо, не зручних) аргументів сторін.

На думку Максима Галана, законопроект № 4637 для виправлення такої ситуації пропонується досить радикальні зміни. У цьому контексті варто згадати такі з них: встановлення нових підстав для застосування дисциплінарного стягнення до судді за систематичне невирішення судового спору за наслідками прийняття рішення; ще детальніша регламентація вимог до мотивувальної частини рішення (неможливість включення аргументів лише однієї сторони спору, мотиви посилання або відхилення практики ЄСПЛ, усунення абстрактних формулювань і посилань суду тощо); розширення переліку критеріїв обгрунтованості та законності рішення, встановлення нових підстав для його скасування.

Цікавими і досить революційними видаються норми щодо того, що у разі, якщо суд не дає відповідь на аргументи сторін, він має навести перелік таких аргументів та причини ненадання їм оцінки; а сторони матимуть змогу подати проект рішення (раніше це стосувалося лише ухвал),

який матиме консультативний характер для суду. І, мабуть, найдискусійніше — це можливість суддів відступати від постанов Верховного Суду з мотивів їх помилковості (раніше така можливість була за умов відсутності тотожності спірних правовідносин), а також введення новели — консультативного висновку для подачі до Верховного Суду, який міститиме обгрунтування застосування норми права. Зацікавленість викликає те, що право подачі визначене в законопроекті для «будь-якої особи», а не для сторони справи.

Максим Галан резюмує, що наведені зміни переважно мають позитивний характер, адже дозволять вимагати від суду мотивованого рішення, а не формального та абстрактного документа. Разом із тим такі зміни можуть спровокувати невдоволення і серед суддівського корпусу (зокрема, в частині розширення переліку підстав для дисциплінарного стягнення, що може бути розцінене як додаткові важелі тиску на суд). Також законодавець знову має намір відступити від шляху використання рішень Верховного Суду як прецедентів, надавши можливість судам вказувати на їх помилковість. Це свідчить лише про нестабільність підходів законодавця, адже виправити ситуацію з помилковою постановою Верховного Суду може і сам Верховний Суд, прийнявши нову постанову у відповідних правовідносинах, яка міститиме якісне обгрунтування застосування норм права.

Безумовно, мета, заявлена авторами законопроекту, і завдання, що вони перед собою ставлять, однозначно заслуговують на увагу. Проте Україна дійсно часто стикається з тим, що отримує чіткі настанови і норми, як усе має відбуватися, «на папері», що вкрай дисонує і контрастує з тим, що відбувається в реальності. І відстежувати процес неправильної мотивації рішень буде вкрай складно, враховуючи те, що деякі представники судової системи все ще демонструють нездатність правильно розтлумачити і застосувати норми права. То чи зможе запропонований у законопроекті механізм довести свою ефективність і потрібність? Та чи зможе посунути «глибу» у вигляді неякісних рішень українських судових інстанцій? Долю проекту закону визначить парламент найближчим часом.

Усе частішими стають випадки, коли ЄСПЛ нарікає на якість рішень національних судів України, зокрема, через їх недостатнє обгрунтування

Автори законодавчої ініціативи наголошують на тому, що обов'язок судових органів надати у мотивувальній частині ухвалених рішень правову оцінку кожному аргументу учасників справи прямо передбачений як національним законодавством, так і міжнародними зобов'язаннями України. Порушення цих норм неодноразово стало підставою для прийняття Європейським судом з прав людини (ЄСПЛ) рішень проти України.

Максим Галан, старший юрист EQUITY, впевнений, що якість рішення — це якість

національних судів, що викликано, перш за все, недостатнім їх обгрунтуванням та відсутністю відповідей на всі питання по суті, які виникають під час розгляду спору.

Пан Галан акцентує увагу на тому, що із запровадженням нових редакцій процесуальних кодексів та початком роботи Верховного Суду ситуація дещо поліпшилась. До мотивувальних частин судових рішень було висунуто більш чіткі вимоги, зокрема згідно з Цивільним процесуальним кодексом України суд дає відповіді на шість категорій питань, які ставлять-

ОЗДОРОВЛЕННЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ

Михайло ФЕДОРЕНКО
адвокат, керівник проектів
практики вирішення
спорів АО Juscutum

Судові рішення дуже часто є невмотивованими, а іноді навіть незрозумілими для сторін, що потребує додаткового їх роз'яснення. Також у деяких випадках використовується «маніпулятивний» спосіб застосування практики ЄСПЛ для додаткового мотивування своїх рішень.

Однак, на мою думку, з прийняттям нових процесуальних кодексів якість судових рішень (особливо Верховного Суду) підвищилась, і суди більше уваги звертають на їх мотивування.

Звичайно, якість судових рішень треба поліпшувати, та для цього необхідно зробити таке: деякі положення процесуальних кодексів варто доповнити нормами щодо додаткових критеріїв стосовно обгрунтованості та законності, належної оцінки аргументів та мотивування судового рішення; добре було б, аби Рада суддів України на базі відповідних процесуальних норм розробила методичні рекомендації та організувала підвищення кваліфікації суддів у Національній школі суддів України із залученням національних та світових експертів; вирішити питання кадрового голоду в судах, оскільки однією з основних причин низької якості судових рішень є велика завантаженість суддів.

На мою думку, в запропонованому вигляді вірогідність прийняття відповідного законопроекту доволі низька. По-перше, серед авторів законопроекту немає жодного парламентарія з Комітету Верховної Ради України з питань правової політики (основна частина — комітет з питань фінансів, податкової та митної політики).

По-друге, деякі пропозиції авторів законопроекту є спірними та потребують проведення додаткових консультацій із суддівською спільнотою (стосовно підстав для притягнення до відповідальності суддів, відступлення від правових позицій Верховного Суду тощо).

По-третє, народним депутатам України було б корисно звернути увагу на інші сис-

темні законопроекти (наприклад, № 3711, № 4229), які, зокрема, повинні вирішити питання запуску роботи Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та подолання кадрового суддівського голоду. При цьому, якщо законопроект № 4637 буде доопрацьовано з урахуванням думок фахової спільноти, дуже сподіваюсь, що він досягне поставленої мети — підвищення стандартів якості вирішення судових спорів та відповідальності суддів за ухилення від здійснення правосуддя, створення ефективного законодавства, зменшення можливості маніпуляцій з боку недобросовісних представників судової влади, оздоровлення судової системи та встановлення додаткових гарантій під час здійснення правосуддя.